

KILIÇ ALİ PAŞA KÜLLİYESİ

yeniden yapıldığına ihtimal verilebilir. Bu duruma göre sebil Kılıç Ali Paşa Külliyesi'nin bir parçası değildir.

Hazire. Caminin yan tarafında ve türbe etrafındaki hazırlık çok sayıda mezar arasında, Fındıklı sırtlarındaki Defterdar Ebülfazl ve Beyoğlu'ndaki Ağa Camii hazırlarlarından getirilen mezar taşları da yer almaktadır. Burada denizciler ve Tophane ile ilgili olarak topçularla matematikçi Hasan Fuad Paşa (ö. 1911) ve Kaptanıderâ Ateş Mehmed Paşa'nın (ö. 1911) kabirleri de görülür.

BİBLİYOGRAFYA :

Sâî, *Tezkiretü'l-ebniye*, s. 26-46, 78, 126; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 441; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 58, 104; a.mlf., *Mecmû'a-i Tevârih* (haz. Fahrî Ç. Derin - Vahid Çabuk), İstanbul 1985, s. 304; R. Walsh - Th. Allom, *Constantinople and the Scenery of the Seven Churches of Asia Minor*, London 1838 (aynı gravürün reproduksiyonu için bk. *İst.A*, II, 736-737 arasındaki IV.); Mehmed Râîf, *Mîrât-î İstanbul*, İstanbul 1314, I, 358; C. Gurlitt, *Die Baukunst Konstantinopels*, Berlin 1909-12, s. 85; H. Glück, *Probleme des Wölbungsbauens I: Die Bäder Konstantinopels*, Wien 1921, s. 160; K. Klinghardt, *Türkische Bäder*, Stuttgart 1927, s. 65; Halil Edhem [Eldem], *Camilerimiz*, İstanbul 1933, s. 70-72; İzzet Kumbaracılar, *İstanbul Sebilleri*, İstanbul 1938, s. 9; Konyalı, *İstanbul Âbîdeleri*, s. 54; a.mlf., *Mimar Koca Sinan'in Eserleri*, İstanbul 1950, s. 132; A. M. Schneider, *Galata*, İstanbul 1944, s. 33; E. Egli, *Sinan*, Zürich-Stuttgart 1954, s. 103-105; Semavi Eyice, *İstanbul*, *Petit guide à travers les monuments byzantins et turcs*, İstanbul 1955, s. 106 (nr. 165); a.mlf., "Kılıç Ali Paşa Külliyesi", *DBİst.A*, IV, 557-559; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1965, II, 39-41; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 283, 325, 394; a.mlf., "Tophanede Kılıç Ali Paşa Külliyesi", *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, VI, İstanbul 1978, s. 175-198; Yüksel Yoldaş Demircanlı, *İstanbul Mîmarisi İçin Kaynak Olarak Eviyâ Çelebi Seyahatnamesi*, İstanbul 1989, s. 116-117; Engin Özdeniz, *İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri*, İstanbul 1995, s. 171-178; M. Nermi Haskan, *İstanbul Hamamları*, İstanbul 1995, s. 141, 209-211; Mübahat S. Kütkoçlu, XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri, İstanbul 2000, s. 311-313; a.mlf., "1869'da Faal İstanbul Medreseleri", *TED*, sy. 7-8 (1977), s. 348; a.mlf., "Dârû'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medresesi ve Kuruluşu Arefesinde İstanbul Medreseleri", *İTED*, VII/2 (1978), s. 179-180; *Orientalisches Seminar-Deutsche Übersetzungen türkische Urkunden*, IV, Kiel 1920, nr. 54, 55; A. Gabriel, "Les mosquées de Constantinople", *Syria*, VII, Paris 1926, s. 376; İsmail Fazıl Ayanoglu, "Vakıflar İdaresince Tanzim Ettirilen Tarihi Makbeler", *VD*, II (1942), s. 400; Turgut Kut, "İstanbul Sibyan Mektepleriyle İlgili Bir Vesika", *JTS*, II (1978), s. 62; W. B. Denny, "Sinan the Great as Architectural Historian: The Kılıç Ali Pasha Mosque in Istanbul", *Turcica*, XV, Paris 1983, s. 104-126; Haluk Şehsuvaroğlu, "Kılıç Ali Paşa", *IA*, VI, 679-681; "Âsâriye Camii", *İst.A*, II, 1095-1097.

SEMAVİ EYICE

KILIÇ ALİ PAŞA
KÜTÜPHANESİ

Debbâgzâde İbrâhim Efendi'nin
İstanbul Tophane'deki
Kılıç Ali Paşa Medresesi'nde
1216 (1801) yılında
kurduğu kütüphane.

BİBLİYOGRAFYA :

Debbâgzâde İbrâhim Efendi'nin Kılıç Ali Paşa Medresesi'nde Kurduğu Kütüphanenin 1216/1801 ve 1219/1804 Tarihli Vakfiyeleri, Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 1049/1-2, 1050; Şer'iyye Sicilleri, İstanbul Kadılığı, nr. 79, s. 6^b-8^b; nr. 85, s. 16^b-18^b; VGMA, nr. 629, s. 759-778; Halit Dener, *Süleymaniye Ümmü Kütüphanesi*, İstanbul 1957, s. 42; Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 121, 150, 160, 168, 175, 179, 239, 244-245, 261.

İSMÂİL E. ERÜNSAL

KILIÇZÂDE HAKKI

(1872-1960)

Son dönem fikir ve siyaset adamı.

Kılıç Ali Paşa Medresesi'nin bir odasında tesis edilen kütüphane diğer kütüphanelerde bulunmayan bazı özellikler gösterir. Kuruluşunda Debbâgzâde İbrâhim Efendi'nin vakfettiği 753 kitap arasında tefsir ilmine dair eserler büyük bir yekün tutmakta, dolayısıyla kurucusunun müderris kişiliği kütüphane koleksiyonuna yansımaktadır. İbrâhim Efendi, kütüphaneye tayin ettiği dört hâfız-ı kütübün adlarını vakfiyesinde belirttiği gibi bunlardan sonra gelecek hâfız-ı kütüblerin de kendi ailesi fertlerinden olmasını, bu mümkün olmadığı takdirde Tophane ahalisinden ehil olan kimselerin bu görevi getirilmesini istemektedir. Vakfiyesine göre tayin edilen dört hâfız-ı kütüb ikişer ikişer nöbetleşt kütüphanede bulunmakta ve birinci hâfız-ı kütüb 40, ikincisi ve üçüncüsü 20, dördüncüsü 16 akçe ücret almaktaydı. Dört hâfız-ı kütüb yanında belli zamanlarda sayıya yâpılması temin ve bu sayıma nezaret etmekle görevli bir nâzır-ı kütüphane de mevcuttu.

Diğer XVIII-XIX. yüzyıl Osmanlı kütüphanelerinde olduğu gibi Kılıç Ali Paşa Küütüphanesi vakfiyesinde de kesinlikle dışarıya ödünc olaraq kitap verilmeyeceğine dair kayıt vardır. Okuyucuya haftada altı gün açık olan kütüphane cuma günleri kapalı idi. Bu devir kütüphanelerinde sıkça rastlanan "kütüphanede ibadet" in Kılıç Ali Paşa Küütüphanesi'nde de oldukça yoğunlaştırıldığı ve hâfız-ı kütüblerin mesajlarına kütüphanenin sabahları her açılışında dua etme ve Kur'an okuma gibi görevlerin de ilâve edildiği görülmektedir.

Tamamı bin küsür eserden (999 yazma, 72 basma) oluşan kütüphane koleksiyonu, uzun süre Kılıç Ali Paşa Medresesi'nin bir odasında okuyucuların istifadesine sunulduktan sonra I. Dünya Savaşı sırasında diğer birçok kütüphane ile birlikte Sultan Selim Küütüphanesi'ne (1914), bir süre sonra da (1918) Süleymaniye Küütüphanesi'ne nakledilmiş olup halen orada muhafaza edilmektedir.

Niş'te doğdu. Asıl adı İsmâîl Hakkı'dır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (Doksanıncı Harbi) sırasında ailesiyle birlikte, çeşitli etnik gruplar arasında yoğun bir karışıklığın yaşandığı Manastır'a göçmek zorunda kaldı, burada babasını kaybetti. On üç yılını geçirdiği bu ortam onun kişiliğinde derin izler bıraktı. İbtidâî, askerî rüşdî ve idâdî tahsilini Manastır'da tamamladı. İttihâd-ı Osmânî Cemiyeti'nin kurulduğu bir ortamda Mühendishâne-i Berri-i Hümâyûn'a kaydoldu (1890). Bu dönemde entelektüel çevrelerde hâkim olan biyolojik materyalistlerden ve Ömer Hayyâm'ın fikirlerinden etkilendi. 1894'te topçu üsteğmen rütbesiyle okuldan mezun oldu. Selânik, Manastır, Bağdat, Yemen, Edirne ve İstanbul kolordularında, ayrıca Bağdat Askerî İdâdî'sinde kitâbet muallimliği görevlerinde bulundu. 1911'de Mustafa Kemal'in Erkân-ı Harbiyye seyahatine katıldı. Aynı yıl İstanbul'daki Sütlüce Mâmûlât Ambarı müdürüüğine ve 1912'de önce İstanbul Merkez Kumanandanlığı Efrâd Dîvâni harp riyâsetine, ardından muhafizlik maiyetindeki dîvâni harp üyeliğine tayin edildi. Bu görevi sırasında binbaşılığa kadar yükseldi.

1912 Balkan Savaşı yenilgisi İsmâîl Hakkı'yı da çözüm önerileri üretmeye yöneltti; bu amaçla kaleme aldığı "Pek Uyanık Bir Uyku" başlıklı yazısı *İctihad* mecmuatında yayımlandı (nr. 55, 57). Garpçilar'ın programı ve Atatürk inkılâplarının taslağı niteliğinde kabul edilen bu yazısıyla Garpçı ve biyolojik materyalist fikirleri benimseyen *İctihad* ailesine dahil edilen İsmâîl Hakkı'ya *İctihad* ailesi tarafından Kılıçzâde unvanı verildi. Askerlik, siyaset, eğitim, kadın, ekonomi, din, dil, hukuk, mahalli idare, özel teşebbüs, kılıç kıyafet gibi konularda radikal önerilerin sunulduğu makalesinde II. Meşrutiyet dönemi aydın-